

ГЕРМАНСКА ФОНДАЦИЈА
ЗА МЕЃУНАРОДНА ПРАВНА
СОРАБОТКА

Gefördert durch:

Bundesministerium
der Justiz und
für Verbraucherschutz

aufgrund eines Beschlusses
des Deutschen Bundestages

**Значењето на судското порамнување во германската
граѓанска постапка
од заменик-претседателката на Покраинскиот суд
Траунштајн Андреа Тиц**

Предговор на ИРЗ:

Земјите на Западен Балкан општо земено се жалат на тоа дека граѓанските постапки кај нив траат многу долго. Скратувањето на времетраењето на постапките може, меѓу другото, да се постигне и со судското порамнување. Судското порамнување најдобро се постигнува тогаш кога тоа е поддржано од страна на судиите. Меѓутоа, многу судии имаат резерви во однос на порамнувањето, иако тие можат преку интензивно образложување на фактичката и правната состојба и преку конкретни предлози да делуваат странките да склучат судско порамнување.

Во дискусиите што се водат во овој контекст, често пати се аргументира дека улогата на судијата во граѓанските постапки е мошне пасивна.

Притоа станува збор за недозволено обопштување на едно начело, кое важи по укинувањето на начелото за истражување *ex officio* во областа на изведувањето на доказите (тука судиите се пасивни во смисла на тоа што дури и при барањата кои се предмет на диспозиција на странките, тие не можат самостојно да изведуваат докази, туку е потребно странките да поднесат соодветни барања). Токму затоа што со примена на расправното начело на странките не може да им се „помогне“ во однос на доказите, водењето на расправата од страна на судиите добива дотолку поголемо значење.

Освен тоа и активната улога на судиите во однос на водењето на расправата и во однос на комуникацијата со странките и нивните застапници во судскиот процес е неминовна и од гледна точка на правната држава: судијата кој во таа смисла е пасивен, односно судијата кој не раководи активно со судската расправа и кој „се обидува да изгледа како некоја сфинга“ (ова е цитат на една судијка од еден семинар на ИРЗ) и кој поради тоа не зазема став во однос на фактичките и правните наводи на странките, всушност, го повредува правото за судско сослушување. Конечно и странките во судскиот процес треба да имаат можност да се искажат во однос на сите аспекти што се релевантни за одлучувањето. Ако ова не е случај, тогаш ќе бидат донесени т.н. изненадувачки пресуди.

Оваа скрипта се обидува да им даде поттик на судиите во партнерските земјите на ИРЗ, како самите тие да придонесат да дојде до склучување на судско порамнување. На тој начин треба да се иницира и една општа дискусија во врска со улогата на судиите во граѓанската постапка.

ИРЗ ѝ благодариме на авторката, која е претседателка на Баварското здружение на судиите и е заменик-претседател на Покраинскиот суд Траунштајн, г-ѓа Андреа Тиц, за изготвувањето на оваа скрипта, а му благодариме и на Сојузното министерство за правда и за заштита на потрошувачите (BMJV), од чии средства е финансирана оваа скрипта.

Адвокат д-р Штефан Пирнер, раководител на проектната област Југоисточна Европа I (Босна и Херцеговина, Црна Гора, Северна Македонија и Србија)

I. Општи забелешки во однос на граѓанскиот процес според германското право

Германската граѓанска постапка се карактеризира со основната идеја дека спроведувањето и текот на постапката во најголема мера зависат од волјата на странките. Поради тоа клучните принципи на граѓанската постапка се начелото на диспозиција и расправното начело, кои сепак не можат да важат без ограничувања, туку преку законски одредби и преку бројни судски начелни одлуки тие на многу места добиле ограничувања.

1. Начелото на диспозиција

Германското граѓанско процесно право му пружа на граѓанинот голема надлежност за диспозиција во однос на неговите права. Оттаму, начелно земено во граѓанската постапка исклучиво странките се тие кои одлучуваат за почетокот, предметот и крајот на нивната постапка.

Подетално ова значи дека:

- ❖ Граѓанската постапка започнува единствено врз основа на поднесена тужба.

§ 253 став 1 од Законот за парничната постапка (ЗПП) во таа смисла го регулира следното: „Поднесувањето на тужбата се врши со доставување на писмен поднесок (писмена тужба).“

Освен со поднесувањето на тужбата начелно не постои друга можност, граѓанско-правното барање судски да биде валидно. Усклучок претставува автоматизираната постапка за опомена, која е применлива само за платежни барања и која при постоење приговор на должникот против кого е насочено тоа тужбено барање, преминува во нормална граѓанска постапка за тој спор.

- ❖ Тужителот ги определува странките во постапката како и предметот на постапката. Ова е регулирано со § 253 став 2 од ЗПП, каде е наведено што нужно мора да содржи тужбата за да биде дозволена, а тоа се именувањето на странките и на повиканиот суд, наведување на предметот и причината на тужбеното барање како и самото барање. Следствено тоа значи дека исклучиво со овие податоци на тужителот се определува зошто во оваа постапка спорат двете странки.

Секако дека тужителот го определува и времето на одвивање на постапката со самата околност што тој определува дали и кога на судот ќе му ја поднесе тужбата.

- ❖ Во пресудата на тужителот не смее да му се одобри повеќе од тоа што е наведено во тужбеното барање (§ 308 став 1 од ЗПП). Дури и кога судот на пример при пресметувањето на одобреното поднесено барање ќе потврди некакви повисоки барања, во секој случај тој во својата одлука не смее да признае повеќе од тоа што го побарал тужителот.
- ❖ Странките го одредуваат крајот на постапката:

Тоа значи дека тужителот може да ја повлече тужбата (§ 269 од ЗПП) или да се откаже од тужбеното барање кое го побарал (§ 306 од ЗПП), а тужениот може да го признае тужбеното барање (§ 307 од ЗПП) или да не се појави на усната расправа, по што може против него да се изрече пресуда поради изостанок (§ 331 од ЗПП).

Исто така странките можат (заедно) да го завршат процесот за правниот спор и преку судско порамнување (§ 794 став 1 бр. 1 од ЗПП), тие можат да се согласат да побараат мирување на постапката (§ 251 од ЗПП) или заеднички да изјават дека постапката е завршена (§ 91а од ЗПП).

2. Расправно начело

Покрај консеквентното спроведување на начелото за диспозиција, во граѓанската постапка важи и расправното начело или начелото на водење расправа. Во граѓанскиот процес задача на странките е во самиот процес благовремено да ги наведат сите факти, кои треба да бидат основа за пресудата. Само врз основа на изнесените наводи судот може и смее да донесе одлука. Ова начело е регулирано во § 282 од ЗПП и од него произлегува дека секоја странка мора да ги наведе своите барања, своите средства за напаѓање или за одбрана и тоа во доволна мера благовремено за да се овозможи грижливо водење на процесот.

Поединечно гледано тоа значи дека:

- ❖ Наводите на странките го обврзуваат судот. Согласноста во наводите го спречува изведувањето на доказите, § 138 став 3 ЗПП. Значи, секоја странка треба јасно да ги наведе карактеристиките на фактичката состојба на кои се

заснова тужбата и, ако тие бидат оспорени од спротивната странка, тогаш мора и да ги докаже.

- ❖ Прибирањето на доказите начелно е задача на странките. Со други зборови, судот не истражува дали за некое тврдење постојат докази, туку странката која го искажува тоа тврдење мора да ги прибави и именува доказите.
- ❖ Сведок како доказ може да се вклучи само тогаш, кога странката која е обврзана да прибави докази ќе побара негово сослушување. Треба да се достават и документи и исправи.

3. Границите на начелото за диспозиција и на расправното начело

а) Обврска за вистинитост од страна на странките

Иако странките се тие кои начелно одредуваат што ќе наведат во процесот, а исто така тие одлучуваат и кога и како ќе ги изнесат тие наводи, сепак оваа слобода не е неограничена. Во таа смисла тие подлежат на обврската за кажување на вистината, согласно § 138 од ЗПП. Тука е регулирано дека странките се обврзани сите нивни искази и факти да ги изнесат целосно и вистинито и дека се обврзани целосно и вистинито да ги разберат сите факти кои ги наведува спротивната странка. Ако некој факт го наведува и докажува едната странка, а ако спротивната странка не даде објаснување во однос на изнесениот факт, тогаш се смета дека спротивната странка го признала тој факт, т.е. спротивната странка тогаш се поставува во позиција како изрично да ја признала вистинитоста на тој факт.

Оваа обврска за вистинитост на исказите во практиката значи дека странката не смее намерно да изнесе лага и дека не смее во своја корист да ги премолчи околностите кои се спротивни на нејзиното барање.

Но и обратно, тоа не значи дека секоја странка може да го изнесе само тоа за што знае, дека е точно. Може да се изнесат и тврдења, но не смее да се наведат искази за кои странката знае дека се погрешни.

б) Немање обврска на судот во поглед на примената на правото

Во поглед на фактичката материја односно фактичката состојба на која треба да се заснова одлуката, судот изрично е врзан за наводите на странките („Da mihi factum, dabo tibi ius“). Поради тоа судијата не смее да менува ништо во

изнесените наводи на странките дури и тогаш кога знае повеќе или кога од негова гледна точка би можел да ги дополни или коригира тие наводи. Меѓутоа, тоа не важи и за правните аргументации на странките. За разлика од многу други правни системи, на пример за разлика од правните системи на романскиот културен круг, во Германија важи начелото дека судот треба правилно да го познава и да го применува правото и дека притоа не е обврзан да се придржува на правните аргументации на странките („Iura novit curia.“).

в) Исклучок при очигледни факти

Според § 291 од ЗПП важи дека фактите изнесени на суд од страна на странката а кои се очигледни, не мора да бидат докажани од странката која се повикува на нив. Ова всушност претставува исклучок од расправното начело.

Под „очигледни“ факти се подразбираат од една страна фактите кои се општо познати, т.е. кои на населението општо земено му се познати или кои можат сите без проблем да ги согледаат, на пр. историски случувања, растојанија, статистички податоци (на пр. населението на една држава, уделот на жените меѓу населението), курс на берзата.

Од друга страна пак, очигледни факти се и оние кои му се познати на судот. Тоа важи за сите факти што ги осознал судот по службена должност, на пр. што ги знае од други процеси (на пр. технички податоци и факти).

г) Обврски на судот

Начелото за диспозиција и расправното начело не го ослободуваат судот од одредени обврски во постапката:

- ❖ Судот мора по службена должност да испита дали тужбата е дозволена, т.е. особено кога станува збор за прашања поврзани со надлежноста на судот, со способноста на странките да учествуваат во процесот како странки, со регуларното застапување, со отворањето на граѓанскиот правен пат и со потребата за правна заштита. Всушност, тука станува збор за вистинско кршење на расправното начело, бидејќи судот мора да се придржува на наводите на странките, но тој мора да ги испита предусловите дури и тогаш кога ниту една странка нема изнесено приговор во текот на расправата.
- ❖ Судот мора по службена должност да го преземе раководењето со целокупниот формален процес, а особено треба при негова ненедлежност да укаже дека постапката треба да ја преземе друг надлежен суд, тој треба да одредува, одложува и откажува термини, да одредува рокови (на пр. за

давање одговор во врска со поднесоци на спротивната страна) и треба усната расправа да ја води во согласност со релевантните одредби според ЗПП.

- ❖ Судот има и содржински обемни обврски да раководи и да укажува согласно § 139 од ЗПП.
 - ❖ Судот мора сеопфатно да го структурира и да го образложи предлогот на странката во текот на усната расправа.
 - ❖ Судот мора да делува во насока на тоа странките благовремено и целосно да си ги објаснат сите клучни околности и ако е потребно или нужно да ги поправат своите наводи.
 - ❖ Судот мора да укаже на околности, кои една од странките очигледно ги превидела или кои ги сметала дека не се релевантни за одлуката, ако сака својата одлука да ја заснова на нив.
 - ❖ Сето ова судот мора да го стори што е можно порано, за да можат странките да добијат доволен временски рок за изготвување на стојалишта, доколку тие сакаат тоа да го сторат.
 - ❖ Повредата на обврската за ваквите укажувања во некои случаи може да резултира и со укинување или отфрлање на пресудата во следната правна инстанца.

II. Улогата на судијата при важење на расправното начело и на начелото за диспозиција – начелни забелешки во однос на водењето на судската расправа

1. Начелни забелешки

а) Активната улога на судијата

И покрај важењето на расправното начело и на начелото за диспозиција, сепак судијата не мора да се придржува на некоја стриктно пасивна улога во текот на постапката. Според законските прописи на германското парнично процесно право, судијата добива многу поголема улога од улогата само на пасивен судија. Напротив, тој токму во граѓанскиот процес е обврзан активно да раковооди со обликувањето на постапката и тој дури е и обврзан во извесна смисла да ги насочува наводите на странките.

б) Обврската за формално водење на процесот

Како што погоре беше прикажано, судот ја има не само обврската по службена должност и независно од наводите на странките да испита дали тужбата е дозволена. Но, тој исто така мора по службена должност да го преземе формалното водење на процесот. Значи, судијата не само што треба пред да ја донесе одлуката да ги прими поднесоците на странките и да им ги препрати на спротивната страна, туку тој мора и што е можно побрзо да раководи со постапката, т.е. тој мора да утврдува термини, да ги кани во судот именуваните сведоци, да дава налози на вешти лица, да раководи со расправата и целосно земено колку што е можно подобро да ја унапредува постапката, за таа да може колку што е можно побрзо да биде завршена. Исто така во тој контекст важи и начелото за забрзување, што претставува клучен аспект во зачувувањето на правото за правна заштита на граѓаните.

в) Обврската за креирање на содржината на процесот

Судот мора да се вклучи и во креирањето на содржината на постапката. Во текот на постапката судијата согласно § 139 од ЗПП има далекусежни обврски да укажува. Така на пример тој не смее да ги прими наводите на странката без да даде коментар, туку мора на самиот почеток на усната расправа во рамките на воведот во фактичката состојба и во спорниот предмет, резимирано да ги претстави и образложи. Тој не смее да ги остави странките во неизвесност во

врска со тоа кои аргументи според него се одлучувачки, туку мора да им укаже на странките и по потреба и да им даде можност да се изјаснат за одредени точки, за кои тие ништо не кажале.

Овие обврски на судијата почнуваат уште на самиот почеток, а не само за време на усната расправа. За да ја унапреди постапката, судијата треба уште пред усната расправа да укажува на потребното, а кога ќе стане очигледно дека една од странките не се произнела во однос на некоја одлучувачка точка, тој треба да укаже дека одреден аспект не бил изнесен или дека странката (односно нејзиниот адвокат) се базираат на некое правно мислење, со кое судот не се согласува.

г) Насочување кон спогодбено решавање на спорот (судско порамнување)

Во секоја фаза на постапката судијата треба да ги насочува странките кон меѓусебен договор за спогодбено решавање, т.е. за завршување на постапката со судско порамнување (§ 278 став 1 од ЗПП). Значи судијата не одлучува спорадично дали ќе сака да им предложи на странките да склучат судско порамнување или наместо тоа да донесе одлука во врска со спорот, туку според законот судијата е обврзан да се потруди да му даде предност на согодбеното решавање на спорот.

Конкретно тоа значи дека:

- ❖ Судијата може и треба во соодветните случаи уште во рамките на писмената претходна постапка, значи пред усната расправа, да изнесе предлог за судско порамнување, ако според содржината на актите и според наводите на странките произлезе дека има основа за тоа.
- ❖ На усната расправа за спорниот предмет ѝ претходи спогодбената расправа, во која фактичката состојба и предметниот спор ќе бидат образложени слободно (значи без врзување за формални барања) и каде судијата укажува во насока на спогодбеното решавање на спорот. Во таа спогодбена расправа треба да бидат лично присутни самите странки. Ако спогодбената расправа е неуспешна, тогаш по правило веднаш по неа продолжува расправата околу спорниот предмет.
- ❖ Судијата има можност во некои соодветни случаи постапката да ја упати кај судија кој е специјално обучен за спогодбено решавање на спорови (медијатор), кој ќе се обиде да се постигне вкупна согласност помеѓу странките (§ 278 став 5 од ЗПП). Ова особено доаѓа до израз во оние случаи каде помеѓу странките постои подлабок конфликт, кој не се однесува само

на предметот на постапката, туку него го надминува содржински и/или временски, така што актуелниот правен спор е само еден дел од комплексната проблемска ситуација меѓу тие странки (на пр. при семејни спорови или долготрајни спорови помеѓу соседи). Судијата-медијатор е судија на судот каде се расправа за правниот спор, но тој инаку не се занимава на друг начин со конкретниот случај и затоа тој не би можел да донесе одлука за тој спор надвор од медијацијата. Меѓутоа, тој може да се обиде да се постигне спогодба меѓу странките, за која потоа во парничната расправа ќе му биде поднесен записник на надлежниот судија.

- ❖ Судијата може на странките да им предложи вонсудска медијација (§ 278а од ЗПП). За разлика од претходно наведената судска медијација, во овој случај постапката му се предава на надворешен медијатор (на пр. психолог); во меѓувреме мирува судската постапка и таа повторно продолжува тогаш кога медијацијата дефинитивно била неуспешна или кога на неа странките дошле до спогодба, која судот потоа само ја внесува во записникот.
- ❖ Судијата може да формулира и писмен предлог за судско порамнување, кој странките потоа можат да го прифатат по писмен пат. Во овие случаи судот само констатира дека се случило судско порамнување – тоа се прави исто така преку писмено запишана одлука – така што повеќе не мора да дојде до усна расправа (§ 278 став 6 од ЗПП).

2. Тек на усната расправа

Усната расправа во граѓанските предмети **започнува со утврдување на присутноста**. Во Германија во постапките пред Покраинскиот суд и во некои посебни постапки пред основите судови постои (пред сè кај семејните спорови) условот за задолжителен бранител-адвокат, т.е. странката не може да настапи сама, туку мора да вклучи и свој бранител. Но и во другите граѓански спорови пред основниот суд многу странки ангажираат адвокати. Значи, присутни ќе бидат по правило странките и нивните бранители.

Потоа се спроведува **спогодбената расправа**. Таа по правило започнува со **вовед во фактичката и во спорната состојба** (за ова да се види бр. 3).

Претседавачот накусо објаснува за што станува збор во оваа постапка и во што се состојат клучните спорни точки. Потоа тој ќе се обиде да открие дали странките се спремни да склучат спогодба. Ако тоа е можно тој ќе направи и предлог за тоа како од гледна точка на судот би можел спогодбено да се реши овој спор. Во рамките на

тој предлог судот задолжително мора да ги разјасни шансите за успех на тужбата и на тој начин тој зазема став преку начинот на кој самиот ги цени доказите и правната состојба, за да може и да ги прикаже причините за конкретниот предлог за судско порамнување. Иако судот сега нема да може да утврди дефинитивен став, зашто сè уште не е спроведено изведувањето на доказите, но тој ќе даде барем една прелиминарна проценка според состојбата на актите и по потреба ќе внесе одредени укажувања во записникот во однос на тоа каде ги гледа проблемите во самата тужба, како ја проценува правната состојба и зошто од гледна точка на судот, наводите во однос на предметот се недоволни за да се образложи тужбата. Секако дека странките не се обврзани да се согласат со предлогот на судот за судско порамнување, туку тие можат и да се согласат со некој друг предлог за судско порамнување. Ако тоа е случај, тогаш судот сега го внесува тоа порамнување во записникот и постапката на овој начин би се завршила уште пред да започне расправата за спорот.

Меѓутоа, многу често се случува при спогодбената расправа во овој момент сè уште да не дојде до склучување на порамнување. Тогаш судот внесува во записник дека не се склучило спогодбено решавање на спорот и дека спогодбената расправа била неуспешна.

Потоа најчесто веднаш се преминува на **парничната расправа**. Странките односно нивните бранители ги поднесуваат барањата за постапката, кои веќе претходно ги формулирале во писмената претходна постапка. И во рамките на парнична расправа за спорот, судот може да изнесе натамошни укажувања и ако е потребно ќе спроведе изведување на докази, т.е. на пр. ќе сослуша сведоци, ќе ги наведе документите или ќе го ислуша вештото лице. Парничната расправа не секогаш се завршува со едно рочиште, зашто евентуално може да се случи да бидат нужни и повеќе рочишта и тоа заради сослушувањето на повеќе сведоци, заради изработката на наод од вештак или заради натамошно разјаснување на предметот. Кога ќе заврши изведувањето на доказите, тогаш судот мора на странките односно на нивните бранители да им даде можност да ги искажат своите ставови во врска со резултатот од изведувањето на доказите, а исто така судот мора да даде натамошни укажувања доколку како резултат на изведувањето на доказите дојде до промена на прелиминарната проценка на фактичката и спорна состојба, која претходно била наведена од страна на судот. И во овој момент, ако тоа е можно, судот ќе укаже на можноста за спогодбено решавање на спорот.

На крајот судот одредува **датум за објавување на одлуката**, кој по правило треба да биде одреден не подоцна од три недели од (последното) рочиштето.

Многу ретко пресудите се објавуваат веднаш по завршување на усната расправа, а најчесто се одредува термин неколку недели по последното рочиште, бидејќи тоа е подобро за да може судот уште еднаш темелно да ги проучи наводите на странките изнесени на рочиштата како и резултатот од изведувањето на доказите.

Од ова кусо резиме во врска со текот на усната расправа станува јасно следното: судот не само што има право, туку има и обврска во текот на постапката да ги насочува странките кон судското порамнување и дека тој задолжително мора колку што е можно порано на странките да им ја соопшти основата врз која се темели неговата подоцнежна одлука. Значи дека не смее да има изненадувачки одлуки, странките не смеат да бидат оставени во неизвесност во однос на тоа кои за судот се битните аспекти на одлуката, за тие да можат да имаат шанса да се произнесат во врска со нив односно по потреба и да наведат докази.

3. Воведувањето во фактичката и спорната состојба

а) Општо

Како што веќе беше наведено во бр. 2, воведувањето во фактичката и спорната состојба претставува клучна задача на судијата на почетокот на усната расправа во парничната постапка. Под тоа се подразбира прикажувањето на правниот спор од страна на судијата, преку кое странките ќе можат да согледаат како судот го цени правниот спор и тоа како во фактичка така и во правна смисла, потоа каде тој ги гледа проблемите, кои факти се релевантни за одлуката и која од странките не се изјаснила во задоволителна мера во однос на некоја точка која е битна за донесувањето на одлуката или не понудила докази. Истовремено воведувањето во фактичката и спорната состојба служи и за тоа, странките да можат да контролираат дали судот точно ги разбрал нивните аргументации или дали евентално има некакви недоразбирања или дали можеби судот не увидел некои поединечни аспекти.

Воведувањето во фактичката и спорната состојба треба од една страна да послужи за разјаснување дали странките и судот содржински се на исто ниво, а од друга страна тоа треба на странките да им даде и сознанија каква е прелиминарната проценка на правната состојба која ја има судот.

б) Типичен тек на воведувањето во фактичката и спорната состојба

Колку обемно ќе биде воведувањето во фактичката и спорна состојба не е однапред зададено, туку тоа е резултат на слободната проценка на судот.

Должината на судските искажувања по правило зависат пред сè од тоа колку се обемни предметот и правните проблеми. Колку е поедноставна некоја фактичка состојба и колку помалку правни проблеми има во неа, толку покусо ќе биде воведувањето во фактичката и спорна состојба. Колку случајот е потежок, толку повеќе и подолги ќе бидат образложенијата изнесени од судот.

Судот вообичаено ги прикажува следните точки:

- ❖ Предметот на постапката (значи: кое барање е поставено?),
- ❖ Тужбените наводи со кои се образложува барањето
- ❖ Наводите на тужениот со кои се оспорува тужбеното барање
- ❖ Резимето на аспектите кои од актуелната гледна точка се неспорни односно спорни,
- ❖ Кои доказни средства се понудени и кои докази од актуелната гледна точка допрва треба да се изведат,
- ❖ Приказ на тоа каде од гледна точка на судот лежат фактичките и правните проблеми.

Во врска со тие искази потоа тужителот (односно неговиот застапник) и тужениот (односно неговиот застапник) ќе добијат прилика да ги изнесат своите ставови.

Воведувањето во фактичката и спорна состојба не треба да биде многу опширно, туку треба само да даде генерален преглед на постапката и на нејзините правни и фактички проблеми и тоа од гледна точка на судот. Тука не треба да се рекапитулира секој поединечен аргумент на тужителот и на тужениот, туку треба само накусо да се изнесат точките, кои од гледна точка на судот се клучни. Секако е можно во поединечни случаи оттука да произлезат и детални образложенија, на пример кога некоја странка односно нејзиниот адвокат во овој момент со одредена цел поопстојно ќе се осврнат на некој проблем. Меѓутоа, вообичаено воведувањето во фактичката и спорна состојба служи навистина само за тоа, да даде кус и површен преглед на постапката и да ги изнесе точките кои во актуелната состојба во тој момент се чинат релевантни за одлуката.

III. Судско порамнување

1. Начелни забелешки

Како што веќе беше прикажано судот треба согласно § 278 од ЗПП во секоја фаза на постапката да се стреми кон спогодбено решавање на правниот спор. Нормата е израз на идејата дека спогодбеното решавање на конфликтот наспроти пресудата генерално земено повеќе придонесува за создавање на правен мир. Предностите на судското порамнување се очигледни и тие се следните:

- ❖ Почесто доведува до побрзо решавање на конфликтот.
- ❖ Создава помали трошоци за разлика од правниот спор, кој често пати е долготраен и содржи обемни изведувања на докази.
- ❖ Тоа го окончува емоционалното оптоварување на странките, кое произлегува од тековната судска постапка.
- ❖ Го помирува односот меѓу странките и на тој начин овозможува повторно да се воспостават деловните и личните односи.
- ❖ Претставува автономна одлука на странките и затоа може за нив да делува така што ќе им го зачува и угледот. Секоја од странките може за себе да смета дека не излегла како „губитник“ како резултат на судска пресуда, туку дека самата се одлучила за некое решение.
- ❖ Во порамнувањето можат да бидат вклучени и други постапки или спорни предмети (за ова ќе стане збор подолу) и на тој начин може да се најде вкупно решение.

И покрај сите овие предности, од друга страна има и причини, кои говорат против судското порамнување. Тие се:

- ❖ Странките не добиваат завршно разјаснување, правните прашања остануваат отворени во одредени околности.
- ❖ Судското порамнување за странките не е секогаш транспарентно и разбирливо, особено кога за него се преговарало помеѓу бранителите и судот и кога странките не биле во доволна мера вклучени во преговорите.
- ❖ Во поединечни случаи судското порамнување може да биде поскапо поради таксата за порамнување (види подолу, бр. 7).
- ❖ Против судското порамнување нема правен лек, по правило странките тогаш немаат можност да преземат мерки против склученото порамнување.

2. Правните основи на судското порамнување

а) Општи забелешки

За разлика од пресудата, во германскиот ЗПП не постои засебен комплекс од норми кога се работи за завршувањето на процесот со судско порамнување. Дозволивоста на судското порамнување во ЗПП не е експлицитно регулирана, но на многу места тоа се подразбира самото по себе. Во регулативите во однос на постапката се наоѓаат само неколку прописи кои се однесуваат на завршувањето, формата и трошоците на судското порамнување. Дури во областа на правото за принудно извршување, судското порамнување се наведува и дефинира како основа за извршувањето (§ 794 став 1 точка 1 од ЗПП). Според него, судското порамнување претставува спогодба која се склучува пред германски суд меѓу странките или меѓу една од странките и трето лице заради решавање на целокупниот правен спор или за решавање на само еден дел од спорот. Според германското право, судското порамнување содржи два аспекти: од една страна тоа е материјално-правен договор, кој е регулиран во § 779 став 1 од Граѓанскиот законик (BGB), а од друга страна, тоа е и процесно дејствие. Оттаму, за тоа да биде важечко мораат да бидат исполнети како материјално-правните така и процесуалните барања.

Клучните прописи кои се однесуваат на судското порамнување според германското право се следните:

§ 278 од ЗПП Спогодбено решавање на спорот, спогодбено преговарање, порамнување

- (1) Судот треба во секоја фаза на постапката да упатува на спогодбено решавање на правниот спор или на поединечните спорни точки.*
- (2) ¹Заради спогодбеното решавање на спорот, на усната расправа и претходи спогодбеното преговарање, освен ако веќе не се случил обид за спогодување во рамките на некоја вонсудска медијација или ако е очигледно дека спогодбеното преговарање нема изгледи за успех. ²Во рамките на спогодбеното преговарање судот треба на странките да им ја образложи фактичката и спорната состојба и тоа преку слободна оцена на сите околности и ако е нужно, треба да поставува прашања. ³Странките кои се појавиле на спогодбеното преговарање треба лично да бидат сослушани.*

- (3) ¹За спогодбеното преговарање како и за другите спогодбени обиди треба да се нареди странките да бидат лично присутни. ²[§ 141 став 1 реченица 2, став 2 и 3 важи соодветно.](#)
- (4) Ако двете странки не се појават на спогодбеното преговарање, тогаш ќе се нареди мирување на постапката.
- (5) ¹Судот може да ги упати странките на спогодбено преговарање како и на другите обиди за спогодување пред судија-медијатор, кој е определен за оваа цел и кој не е надлежен за донесување одлука. ²Судијата-медијатор може да ги примени сите методи за решавање на конфликти вклучително и медијацијата.
- (6) ¹Судското порамнување може да се склучи и на тој начин што странките ќе му достават на судот писмен предлог за порамнување или писмен поднесок или при усната расправа изјава со предлог за порамнување која ќе биде внесена во записникот. ²Судот утврдува дека е склучено порамнувањето, а ја утврдува и неговата содржина според реченица 1 и тоа со одлука. ³[§ 164](#) важи соодветно.

§ 794 од ЗПП. Други судски изреки за извршување

(1) Принудното извршување натаму се случува во следните случаи:

1. Од порамнувања склучени меѓу странките или меѓу една од странките и трето лице заради решавање на правниот спор во целост или само на еден дел од спорниот предмет пред германски суд или пред медијаторска институција која е создадена од покраинската правосудна администрација или друга акредитирана институција, како и од порамнувања кои се внесени во судскиот записник согласно [§ 118 став 1 реченица 3](#) или [§ 492 став 3](#);

(2) ...

§ 779 Граѓански законик. Поимот порамнување, заблуди во врска со основата за порамнување

(1) Договорот преку кој се отстранува спорот или неизвесноста на странките во врска со некој правен однос преку меѓусебното попуштање (порамнување), е неважечки ако според фактичката состојба наведена во содржината на договорот тој не соодветствува на вистината и ако спорот или неизвесноста при познавање на фактичката состојба не би настанале.

(2) Неизвесноста во врска со еден правен спор се изедначува со состојбата кога реализацијата на барањето е несигурна.

б) Материјално-правни предуслови за склучување судско порамнување

Овие предуслови се регулирани во § 779 став 1 од Граѓанскиот законик. Таму судското порамнување се дефинира како спогодбен договор меѓу странките, со кој се отстранува спорот или неизвесноста во врска со некој правен однос преку меѓусебно попуштање.

аа) Најпрво треба да биде исполнет предусловот воопшто да постои правен однос помеѓу странките, со кој странките имаат право да располагаат.

Недозволно е на пример судско порамнување со кое трето лице се товари против својата волја (порамнување на товар на трети).

Во тој контекст би навеле *пример*: А го тужи В за плаќање на куповна цена во висина од 5.000,-- € за половен автомобил. Пред суд тие се договараат лицето С, кое во постапката воопшто не учествува, оваа цена да му ја плати на лицето А. Бидејќи тука станува збор за порамнување на товар на трето лице, ваквото порамнување би било неважечко.

Недозволно е и порамнувањето за правен однос за чие регулирање постојат посебни законски прописи.

Пример: А и В се во брак и сакаат да се разведат. Дури и ако се согласни за оваа одлука, сепак разводот не може да се реализира преку судско порамнување, туку за тоа мора да се изрече судска одлука.

бб) За правниот однос мора да постои спор или неизвесност. Ако странките и без тоа се согласни, значи дека тие не застапуваат спортивставени позиции, и тогаш е исклучена можноста за судско порамнување.

вв) Спорот или неизвесноста мора да се отстрани со меѓусебно попуштање. Ако една странка го добие во целост тоа што го побарала, тогаш тука не станува збор за порамнување.

Пример: А го тужи В заради плаќање на 5.000,-- €. Во усната расправа тие се согласуваат на тоа, В да го плати целиот износ како и трошоците за постапката и да ги преземе сите трошоци на странката А. Ваквата спогодба не е судско порамнување, туку попуштање само од странката В.

Всушност, карактеристиката „попуштање“ широко се интерпретира. Доволно е само странките барем малку да попуштат.

Во горниот *пример* би можело на пример да се склучи порамнување, така што В ќе се обврзе да плати 5.000,-- €, но да му биде дозволено да ја плати оваа сума на рати.

гг) Содржината на порамнувањето мора правно да биде дозволена. Недозволена е спогодување со чиј резултат се повредува некоја законска забрана (§ 134 од Граѓанскиот законик), или кое се спротивставува на етичките норми (§ 138 Граѓанскиот законик).

Пример: А го тужи В заради плаќање на 5.000,-- € од куповен договор. Пред суд тие се согласуваат В на А наместо плаќање на куповниот износ да му даде хероин во вредност од 3.000,-- €. Бидејќи трговијата со опојни средства начелно е законски забранета, ова порамнување е неважечко.

в) Процесни предуслови при склучување на порамнување

аа) Склучување пред германски суд

Судското порамнување се склучува пред германски суд, кој е надлежен за правниот спор.

бб) Склучување заради решавање на правен спор

Судското порамнување мора да биде насочено кон непосредното целосно или делумно завршување на правниот спор. Сепак, можат покрај тоа да бидат регулирани и правните односи, кои не се предмет на спорот. Но недозволена е да се склучи судското порамнување исклучиво заради аспекти кои не се предмет на постапката.

Пример: А го тужи В за плаќање на 5.000,-- € од куповен договор. Пред судот тие се спогодуваат В на А да му плати 2.000,-- € надомест на штета поради некоја сообраќајна несреќа, која ја предизвикал В. Во врска со куповната цена која е предмет на спорот тие ништо не регулираат. Ваквото порамнување би било неважечко.

вв) Склучување помеѓу странките

Нужно е постоење на волја на согласност за склучување порамнување кај двете страни како што веќе беше прикажано (види погоре под точка: а)аа)), странките во правниот спор можат да постигнат согласност помеѓу себе, а трети лица можат ако се согласни да влијаат врз порамнувањето и да бидат вклучени во него.

Пример: А го тужи В заради плаќање на 5.000,-- € од куповен договор. На усната расправа е присутна и сопругата на В. Со нејзина согласност А и В се согласуваат заради порамнување на побарувањето на А, сопругата на В на А да му исплати 3.000,-- €.

гг) Постоене на општи предуслови за процесните дејствија

Мора да постојат: способност да се биде странка, процесна и постулациска способност.

дд) Форма

Во германското право постојат три можности за склучување на судско порамнување:

- ❖ Странките можат да се порамнат во текот на усната расправа, кое порамнување потоа судот мора да го внесе во записникот на расправата. Откако текстот на порамнувањето ќе биде запишан во записникот, потоа тој мора уште еднаш да им се прочита на странките или (ако текстот се сними на диктафон) уште еднаш да им се пушти да го слушнат снимениот изговорен текст. Потоа странките мора да го одобрат судското порамнување.
- ❖ Странките можат на судот да му достават писмен предлог за порамнувањето надвор од усната расправа (§ 278 став 6 реченица 1 од ЗПП), а потоа судот донесува одлука дека се склучува судско порамнување (§ 278 став 6 реченица 2 од ЗПП).
- ❖ Како алтернатива судот може од своја страна надвор од усната расправа на странките да им достави писмен предлог за порамнување, кој потоа странките ќе го прифатат пред судот исто така во писмена форма. И во овој случај судот со одлука утврдува дека е склучено судско порамнување (§ 278 став 6 реченица 2 од ЗПП).

Ако при внесувањето на порамнувањето во записникот, запишаниот текст не соодветствува со склученото порамнување и ако тоа странките го утврдат дури при увид на записникот, тогаш тие можат да побараат да се направи корекција на записникот (§ 164 од ЗПП). Меѓутоа, во практиката многу ретко се случуваат грешки при внесувањето во записник. Почести се случаите кога порамнувањето внесено во записникот создава проблеми подоцна кога треба да се изврши, на пр. ако тоа е премногу неодредено или дури и правно недозволиво, или ако има други извршно-правни пречки, кои судот ги превидел при внесувањето во записник. Особено кога станува збор за правно гледано потешки случаи, каде странките покрај самиот предмет на постапката сакаат да регулираат и други точки, поради тоа се препорачува да се побара од странките, во писмена форма

да го формулираат предлог-текстот на порамнувањето, а потоа надвор од усната расправа со одлука ќе се потврди дека е склучено судско порамнување (§ 278 став 6 реченица 2 од ЗПП, види погоре). На овој начин судот може на мир да испита дали посакуваниот начин на регулирање на спорните аспекти воопшто правно е дозволено и дали тоа може практично да се реализира.

3. Последиците на важечкото и неважечкото судско порамнување

Преку **важечкото** судско порамнување се завршува правниот спор. Иако судското порамнување за разлика од пресудата не прераснува во правосилна одлука, сепак не е дозволено да се поднесе повторна тужба за истиот спорен предмет, бидејќи во овој случај на тужителот би му недостигала потребата за правна заштита.

Всушност, правната состојба била утврдена со судското порамнување, а со тоа тужителот повеќе нема интерес за донесување судска одлука.

Важечкото судско порамнување претставува изрека за извршување (§ 794 став 1 бр. 1 од ЗПП), т.е. тоа значи дека врз негова основа може да се изврши барањето кое е регулирано со судското порамнување без притоа за тоа да биде потребна и (дополнителна) пресуда.

Како што е прикажано, сепак е можно како од процесно-правни причини така и од материјално-правни причини, судското порамнување да биде **неважечко**. Во овој случај првобитниот правен спор не се решава на тој начин. Тој ќе се продолжи само тогаш, кога една од странките ќе ја оспори валидноста на судското порамнување.

4. Формулации при судското порамнување

Во практиката досега се покажало дека има тешкотии при формулирање на судското порамнување. Често пати во усната расправа може да се дојде до согласување дури по долги преговори, во текот на кои странките односно нивните бранители изнеле, дискутирале и отфрлиле најразлични барања, а делумно и такви кои се надвор од спорниот предмет. Резимирањето на резултатите од дискусиите и правно издржаното формулирање на согласноста до која дошле, може да го доведе судот пред големи предизвици. Имено, се потврди дека е добро да се имаат на располагање одредени стандардни формулации, кои секако треба потоа да се прилагодат на конкретниот случај.

a) Пример за формулација на судско порамнување при тужба за плаќање:

1. Заради порамнување на сите барања кои се предмет на спорот од ... (опис на спорниот предмет, на пр. „од куповниот договор од 01.01.2020 год.“) тужениот се обврзува дека на тужителот ќе му исплати €.
2. Плаќањето доспева во месечни рати во висина од €, почнувајќи од(датум)...
3. Ако тужениот до ...(датум)... исплати износ во висина од ... €, тогаш тужителот ќе се откаже од остатокот од износот кој преостанува. Тужениот уште сега го прифаќа тоа откажување.
4. Ако тужениот доцни со плаќањето на повеќе од една рата, тогаш веднаш доспева неисплатениот дел од побарувањето. Откажувањето наведено во точка 3 тогаш отпаѓа.
5. На изоставените плаќања се пресметува камата од ... % од моментот на доспевање.
6. Трошоците од правниот спор ги покрива тужителот со ...% и тужениот со ...%
7. Странките можат да го отповикаат ова судско порамнување со писмена изјава, која треба да биде доставена до судот најдоцна до

Објаснување:

1. Клаузула за порамнување: Со формулацијата „заради порамнување на сите побарувања кои се предмет на спорот“ се разјаснува дека тужителот не смее подоцна за истиот тој спорен предмет на изнесе и други барања. Клаузулата за порамнувањето при тужбите заради плаќања, треба во интерес на правната безбедност на странките да биде интегрирана во секое порамнување, освен ако странките изрично не се изјаснат дека се против тоа.
2. Треба да се препорача и тоа дека веднаш мора да се внесе и датумот на доспевање на исплатата (и евентуално и согласностите за плаќање на рати). Ако недостига соодветната согласност, тогаш според германското право веднаш настапува доспевањето, тоа значи дека износот мора да се плати непосредно по склучувањето на порамнувањето.
3. Клаузула за попуст: За да се мотивира тужениот што е можно побрзо да ја исплати сумата, странките може да се договорат дека тужителот ќе даде попуст на тој начин што ќе биде одбиен еден дел од бараниот износ, ако тужениот до одреден временски период исплати еден дел од износот.
4. Клаузула за датум на важење: Ако помеѓу странките е склучена спогодба за плаќање на рати, често пати се регулира и тоа дека тоа плаќање на рати

завршува во моментот кога оној што мора да ги плати ратите задоцни со плаќање на една или повеќе рати (зависно од нивниот договор). Ако порамнувањето содржи ваква клаузула за датумот на важење, честопати таа при доцнење во исплатата на ратите исто така се отповикува. На тој начин тужителот во однос на тужениот има и (уште едно) средство за да го принуди на тоа ратите благовремено да му ги исплаќа.

5. Пресметување камата на неисплатените износи: ако во оваа смисла недостига соодветната спогодба, тогаш според германското право важи законски утврдената каматна стапка.
6. Не е нужно да се регулираат трошоците, меѓутоа тоа се препорачува бидејќи во спротивно судот ќе мора да одлучува посебно и за обврската за поднесување на трошоците.
7. Сите судски порамнувања можат да бидат формулирани на начин да е можно тие да бидат отповикани или од страна на двете странки или само од едната странка. Склучувањето на судско порамнување кое може да се отповика треба да биде исклучок, но во одредени околности тоа може да биде неопходно, на пр. кога една од двете странки мора да го даде судското порамнување на одобрување од страна на осигурувањето на правната заштита или – што е често случај во големите претпријатија – интерно од страна на раководниот кадар, и затоа странката или странките не можат дефинитивно да се одлучат.

б) Пример за порамнување со компензација по сообраќајна несреќа

1. Тужениот се обврзува на тужителот да му плати еднократен износ во висина од ... €.
2. Со тоа се покриваат сите материјални и нематеријални барања за надомест на штета од сообраќајната несреќа од ... (датум) ..., но исто така и оние кои допрва ќе се случат од непредвидените или неочекуваните последици на сообраќајната несреќа.
3. Од трошоците на првниот спор тужителот презема ...%, а тужениот презема ...%.

Објаснување:

Токму кога станува збор за барања за штети од сообраќајни несреќи се препорачува да се прецизира многу детална клаузула за надоместокот, бидејќи често пати сè уште не може да се процени какви штети тужителот долгорочно би можел да претрпи од сообраќајната несреќа. За да му се обезбеди правна сигурност

на тужениот, но и за да се спречи тужителот подоцна повторно да може да побара надомест на штета, неминовно е постоење на клаузула за компензација.

в) Пример за порамнување во поглед на простории кај предмети поврзани со закупнина:

1. Странките се согласни договорот за закуп што е склучен меѓу нив за стан во Минхен, на адреса: Милерштрасе 15, 3. кат лево, кој има ... (опис на станот)... да заврши најдоцна на 31.12.2020 година.
2. Тужениот се обврзува, да го испразни станот најдоцна до 31.12.2020 година и да му го предаде на тужителот.
3. Во случај на навремено испразнување и предавање на станот најдоцна до 31.12.2020 година согласно бр. 2 од договорот за судско порамнување, тужителот се обврзува на тужениот да му плати парични средства за помош при селидба во висина од 1.000,-- €. Износот за помош при селидба при празнење и предавање на станот кои се реализирани до најдоцна 30.09.2020 година се зголемува и изнесува 2.000,-- €, а при празнење и предавање на станот до најдоцна 30.06.2020 година овој износ се зголемува и изнесува 3.000,- €.
4. Тужениот се откажува од заштитата за предвременно напуштење на станот, ако законски тоа е дозволено.
5. Странките се согласни со тоа дека тужениот е должен да плаќа месечна закупнина во висина еднаква на претходно договорениот износ за месечната закупнина, и тоа сè до моментот на празнење и предавање на станот.
6. Тужениот се обврзува пред да го напушти станот да ги изврши потребните помали поправки согласно бр. ... од договорот за закуп ...(датум на склучување на договорот)... . Или: Странките се согласни дека тужениот не е обврзан пред напуштање на станот да ги изврши потребните помали поправки согласно бр. ... од договорот за закуп
7. Трошоците од правниот спор странките меѓусебно ги подмируваат.

Објаснување:

1. Бр. 1 ја содржи начелната согласност околу прашањето во кое време завршува договорот за закуп; притоа објектот што се закупува треба точно да се опише.

2. Обврска на тужениот е станот да го предаде до наведениот датум. Самото согласување околу временскиот период на завршувањето на договорот за закуп според бр. 1 со ова не е доволно.
3. Алтернатива: за да се мотивира тужениот лесно да го напушти станот односно во одредени околности и да се мотивира порано да го напушти станот, може да се договори и (во некој случај и скалеста) помош за селидба.
4. Со ова откажување треба да се спречи, пред да го испразни станот тужениот да може со договорот за судско порамнување да користи и заштита за предвременно напуштање на станот со аргумент, кој според германското право е легитимен, дека иселувањето за него претставува прекумерна тешкотија.
5. На овој начин треба да се гарантира дека тужениот ќе ја плаќа закупнината сè до моментот на иселување.
6. Регулатива во однос на прашањето што сè тужениот мора во станот да реновира пред да се исели.
7. Регулатива за трошоците, види погоре.

г) Пример за порамнување поради раскинување договор пред судот за работни односи

1. Странките се согласни дека работниот договор што постои меѓу нив се раскинува поради регуларно отпуштање од оперативни причини од 25.03.2020 година до 30.06.2020 година.
2. Заради социјално порамнување поради загубено работно место тужениот треба на тужителот да му исплати отпремнина во износ од 10.000,-- €.
3. Странките се согласни дека тужителот целосно го користел годишниот одмор на кој има право за календарската 2020 година.
4. Тужениот се обврзува на тужителот да му изготви благонаклона и квалификувана референца (препорака) за неговата работа, во која ќе бидат содржани следните точки: ...
5. Двете странки се согласни дека нема да имаат други меѓусебни барања кои произлегуваат од работниот однос и од неговото завршување.

Објаснување:

1. Клучна е согласноста во врска со важењето на искажаниот отказ и во врска со времето на завршувањето на работниот однос.

2. Исплатата на отпремнина во случај на отказ според германското право е дозволено само тогаш кога тој отказ се декларира како социјално порамнување за изгубеното работно место.
3. Добро е јасно да се дефинира дека повеќе нема никакви барања во однос на порамнувањето на годишниот одмор.
4. За тужителот е битно од работодавачот да добие референца (препорака) за неговото работење. За да се избегнат други правни спорови поврзани со содржината на таа референца, се препорачува уште во самиот договор за судско порамнување да се одредат клучните точки на таа референца.
5. Клаузула за компензација, види погоре.

д) Пример за договор за раскинување на брачен однос

1. Тужениот се обврзува на тужителката заради издршка на заедничкото дете Сара родено на 01.01.2019 година почнувајќи од ... на рака да ѝ исплаќа месечен износ кој однапред доспева во висина од ... минус половина од детскиот додаток кој е ... € .
2. Тужениот се обврзува на тужителката почнувајќи од ... да ѝ исплаќа износ што месечно однапред доспева за постбрачна издршка на брачен другар во висина од ... €.
3. Постбрачната издршка на брачниот другар се ограничува до датумот ...
4. Превентивно брачните другари се откажуваат за периодот после... од секаков вид постбрачна издршка на брачниот другар и заеднички го прифаќаат ова откажување. Ова откажување се однесува и за случаите на нужда и во случај на промена на правната практика и на правната состојба.
5. Заради компензација на побарувањата за изедначување на приходот, тужениот се обврзува дека на тужителката ќе ѝ плати износ во висина од ... €, кој може да се плати во рати ... по ... €. Ратите доспеваат на 01.07.2020, 01.01.2021, ... Ако тужениот заостане со плаќањето на некоја рата, тогаш целокупниот отворен износ доспева веднаш и тој мора веднаш да се плати. Брачните другари се согласни дека не постојат други побарувања за изедначување на приходот, тие превентивно се откажуваат од други побарувања за изедначување на приходот и меѓусебно си го признаваат откажувањето.
6. Брачните другари се согласуваат дека работите со домаќинството веќе се решени и дека меѓусебни побарувања веќе не постојат.
7. Со оваа согласност се порамнуваат сите меѓусебни имотноправни побарувања на брачните другари.

Објаснување:

Токму во областа на семејното право честопати се донесуваат обемни регулативи во однос на точки кои досега не биле спорни во бракоразводните парници. Така на пример може да се случи брачните другари да ја поднесат само бракоразводната тужба, бидејќи поаѓаат од околноста дека вонсудски можат да ги решат сите останати финансиски и лични спорни прашања. Не е ретко брачните другари на бракоразводното рочиште да побараат во записникот да влезе и тоа што тие меѓусебно се договориле како еден вид „бракоразводен договор“.

Терминолошки аспекти:

Во постапките за семејно право не се зборува за странки, туку за учесници, а учесниците се нарекуваат „поднесувач на барањето“ и „противник на барањето“ (а не тужител и тужен). Склученото порамнување по правило се нарекува „договор“.

1. Оваа регулатива која е типичен пример за бракоразводните постапки во однос на тоа како трети лица – во случајот тоа е заедничкото дете на учесниците – можат да бидат вклучени како повластени во рамките на судското порамнување. Во врска со плаќањето на издршка за дете (и утврдувањето на неговата висина) често пати се склучува спогодба, бидејќи пресметувањето на издршката според германското право е мошне комплицирано, и ако нема согласност кај брачните другари, постапката при спорни судски бракоразводни парници може временски да се развлече надвор од судот. Бидејќи разводот на бракот не е можен без одлука за другите спорни точки меѓу брачните другари, може да се случи изрекувањето на пресудата за разводот понекогаш да се изрече дури по повеќе години од моментот на поднесување на бракоразводното тужбено барање. Затоа често пати е во интерес на самите брачните другари, да склучат судско порамнување (договор) за прашањата поврзани со издршка на децата.
2. Истото важи и за регулирањето на барањата за издршка на брачниот другар.
3. Бидејќи издршката на брачните другари по разводот може да се плати само во одредени законски регулирани исклучителни случаи, евентуалните побарувања по правило се временски ограничени.
4. Истовремено би требало да се регулира, дека по истекот на тој временски рок не можат да постојат повеќе никакви побарувања за издршка, дури и во случајот кога еден од поранешните брачни другари, на пр. поради болест, старост или невработеност не е во состојба да се грижи за себе. На овој начин се сака да се спречи ревидирање на барањето за издршка.
5. Пресметката на побарувањата за изедначување на приходот правно гледано претставува навистина исклучително комплексна тема. Според германското

право, по завршување на бракот мора финансиски да бидат порамнети нивните имоти ако еден сопружник за разлика од другиот во текот на бракот заработувал повеќе. На пр. ако на брачната другарка во текот на бракот ѝ се зголемила вредноста на нејзиниот имот за 100.000,-- €, додека пак на брачниот другар имотната вредност му се зголемила за 50.000,-- €, тогаш брачната другарка мора на брачниот другар да му ја порамни половината од разликата на тој износ, значи 25.000,-- €. Во практиката помеѓу брачните другари честопати е спорно, кои имотни предмети на датумот на доспевање воопшто биле нивен имот и како тие треба да се проценат. Ако странките не се согласат во врска со тоа, тогаш тоа може да прерасне во повеќегодишен правен спор, со последицата дека – и при спорови поврзани со прашања за издршка – во тоа време бракот не може да се разведе.

6. Исто така и споровите околу домаќинството можат да бидат жестоко спорни. Дури и кога при разведувањето на бракот сè уште нема спор за тоа, сепак може да се препорача во бракоразводниот договор да се интегрира и една клаузула за компензација, за да се избегнат евентуални подоцнежни предизвици во таа смисла.
7. Општа клаузула за компензација, види погоре.

5. Интегрирање на точки што не се спорни во рамките на судското порамнување

Процесното порамнување не мора да се ограничи на предметот на правниот спор и не мора со него да биде целосно или делумно идентичен. Предмет на судското порамнување може да биде и некое сосема апстрактно процесно порамнување, кое се состои само во согласувањето околу завршувањето на правниот спор, без притоа во овој контекст да биде склучена некоја содржински друга регулатива. Според § 794 став 1 бр. 1 од ЗПП, единствено одлучувачко е склучувањето на судското порамнување, за да може правниот спор целосно или во делови да се заврши.

Во практиката токму вклучувањето на целокупното порамнување со интегрирање и на другите спорни аспекти кои постојат меѓу странките, а кои не се предмет на конкретната постапка, претставува една од најголемите предности на судското порамнување наспроти судска пресуда само за спорниот предмет. Слободата на диспозиција на странките во таа смисла речиси и да не познава граници. Така на пр. во судското порамнување можат да бидат вклучени и трети лица, ако тие се изјаснат дека се согласни со тоа, што особено во семејното и наследното право често се

практикува (за можните дополнителни точки за регулирање во семејно-правните постапки види го примерот под точка 4.д).

За судот секако дека едно вакво далекусежно спогодување помеѓу странките може да биде проблематично ако треба да се склучат обемни одредби за правните односи и за проблемските ставови, кои според добиените писмени наводи на странките судот не ги знае и затоа тој понекогаш не може на крајот да ги процени нивните правни предуслови и нивниот опсег. За да се избегнат грешки во оваа смисла, се препорачува да се биде воздржан кога странките бараат на импровизиран начин во записникот да се внесе некоја премногу опсежна вкупна согласност. Според судската практика на вишите судови важи следното: ако странките сакаат да ги порамнат сите вкупни спорни точки што постојат меѓу нив и притоа да интегрираат и точки кои не се предмет на тој судски спор, тогаш судот има дискреционо право да одлучи дали ќе ги прифати предлозите за порамнување. Ова особено важи за содржините за порамнување, кои инаку подлежат на обврската за нотарска заверка. Иако § 127a од Граѓанскиот законик предвидува дека записникот за судското порамнување претставува замена и за нотарската заверка, сепак судијата треба многу прецизно да ги испита и аспектите поврзани со одговорноста, имено да испита дали може судското порамнување да биде еквивалент на обврските на нотарот кои се однесуваат на разјаснувањето, поучувањето и соопштувањето и дали може фактичката состојба така да се процени што ќе може во записникот да се внесе одредба која ќе биде формално и содржински соодветна и која ќе одговара на вистинската волја на странките, а која на тој начин ќе биде и таква што ќе може да се изврши.

6. Успешно водење на преговорите за судско порамнување – практични препораки за судиите

Завршувањето на судското порамнување е од голема предност не само за странките, туку и за судијата бидејќи на тој начин судијата не ќе мора да изведува понекогаш и многу обемни и долготрајни докази и да изрекува тешки пресуди. Според тоа може да се констатира дека секој судија во граѓанските постапки во Германија посакува во што е можно поголем број неговите постапки да завршат со судско порамнување, а врз основа на статистичките податоци може да се констатира дека квотата на успех кај колегите е исклучително различна. Некои судии имаат квоти со судско порамнување кои се јасно над 50 %, други судии пак, едвај остваруваат квота од 10 % кога станува збор за судското порамнување. Секако дека секоја постапка не е подеднакво погодна за склучување судско порамнување и во некои случаи единствено со судска пресуда се

создава правен мир, кој во никој случај не би можел да се постигне со судското порамнување.

Не постојат готови рецепти за успешни преговори при судското порамнување, но сепак можат да се утврдат некои основни правила кои можат да дадат прилог барем во подготвувањето на патот за судското порамнување. Но, дали странките ќе решат да одат по тој пат, тоа е друго прашање.

а) Грижлива подготовка на преговорите

Основниот темел на успехот на судското порамнување е опсежното подготвување на преговорите. Само тогаш кога судијата навлегол во клучните правни и фактички аспекти на случајот и кога тој веќе има претстава за тоа како понатаму ќе сака да постапува доколку не дојде до согласување, само тогаш тој може на странките да им го претстави постоечкиот процесен ризик и да даде предлози за судско порамнување кои ќе водат до саканата цел. Судијата кој е лошо подготвен нема да може во усната расправа добро да ги структурира фактичките и правните наводи на странките, а исто така и адвокатските наводи него лесно ќе го направат несигурен и затоа тој нема да може отсечно да ја насочува постапката кон склучување на судско порамнување, како што тоа би можел да го стори добро подготвениот судија.

Судското порамнување кое се одвива „на слепо“ се соочува со ризикот толку многу да отклони од вистинската фактичка и правна состојба, што никоја од странките нема да сака да го сфати сериозно. Или пак странката која со судското порамнување се гледа себеси дека ќе има предност, ќе го искористи како образложение зошто таа странка во никој случај не би можела да се согласи со некое полошо порамнување (но, кое повеќе би одговарало на правната состојба). Во двата случаи на тој начин значително се влошуваат изгледите за успех на судското порамнување.

б) Создавање на пријатна атмосфера во текот на преговорите

Во граѓанскиот процес преговорите за порамнување ги раководи судијата-претседавач согласно § 136 од ЗПП. Затоа во прва линија негова задача е да создаде нужни предуслови за постоење пријатна преговарачка клима во судницата. За таа цел е битно судијата кон странките и кон нивните бранители да не настапува арогантно и надмено, туку со почит, потоа да им се обраќа и да им даде до знаење дека нив и нивните состојби ги сфаќа сериозно. Тоа судијата може да го изрази со самото влегување во судницата, така што ќе ги поздрават странките и нивните

бранители и со тоа што во предметот нема да ги именува само со нивната улога што ја имаат во постапката („тужител“, „тужен“), туку ќе им се обрати и со нивното име („тужителот, господин Милер“, „тужениот, г-ѓа Мајер“). Во текот на расправата судијата би требало на странките да им овозможи самите да дојдат до збор и тогаш кога нивните наводи не се секогаш стриктно поврзани со предметот. Но тој треба да се грижи и за тоа, странките и нивните бранители во судницата да одржуваат однос кон спротивната страна кој е соодветен и со почит, особено тогаш кога ќе се искажат лични обвинувања или кога странките или нивните бранители јазично ќе се изразат на несоодветен начин.

За да може правилно да се процени предлогот на судот за судско порамнување, нужно е судот да даде забелешки кои се однесуваат на тоа како тој ја проценува актуелната фактичка и правна состојба. Ако судот само студено ги прими и слушне барањата на странките и нивните правни наводи без притоа да реагира на нив, тогаш странките нема да можат да ги проценат своите изгледи за успех и нема да можат да проценат дали судскиот предлог за порамнување ним им одговара. Ако се сомневаат во судското порамнување, тие по прво ќе го одбијат.

Освен во сосема јасните случаи, во сите останати случаи судските забелешки и оценки секогаш треба да бидат формулирани со нужната дистанца. Ако судот на пример, на самиот почеток на расправата искаже дека тужбата очигледно е основана или дека тужениот „сосема јасно мора да плати“, тогаш можноста спротивната страна под тие услови да склучи порамнување ќе биде мала, бидејќи таа ќе сака целосно да го добие процесот. А за судот ќе биде дотолку потешко подоцна да создаде база за порамнување, ако на пример подоцна во рамките на изведувањето докази се покаже дека позицијата искажана од судот не е точна. Со ваквите искази, судот исто така се доведува во ризик да биде изземен поради пристрасност. Затоа се препорачува укажувањата секогаш да бидат формулирани со дистанца.

Примери во овој контекст:

По писмените наводи на странките судот е на мнение дека тужителот не може да го докаже побарувањето за куповната цена. Како сведок од страна на тужителот е побарана сопругата на тужителот, за која судот пред нејзиното сослушување има сомнежи во веродостојноста на нејзините искази.

Ако судот во усната расправа сака да укаже на лошите изгледи за успех на тужбата според актуеланата состојба, тогаш **не треба** да каже:

„Судот не гледа дека тужбата има какви било изгледи за успех. Тужителот впрочем нема никакви сведоци, освен неговата сопруга. За веродостојноста на исказите на сопружниците може, како што е општо познато, да се расправа.“

Наместо тоа вака би требала да гласи формулацијата: „За тужителот би можело да биде тешко да го докаже неговото барање. За таа цел судот ќе ја сослуша сопругата како единствен сведок, а потоа судот секако ќе мора многу прецизно да ја испита веродостојноста на нејзините искази.“

б) Распоредување на личното појавување на странките

За да можат да се разграничат и утврдат интересите на странките по својата природа во однос на тоа дали вон постапката меѓу странките постојат и други проблеми кои би можеле да се насочат кон едно заедничко решение, добро е да се направи распоред на личното појавување на странките. Тоа секако значи и дека странките потоа во расправата ќе дојдат до збор, значи ќе бидат сослушани. За странката е многу непријатно да биде повикана да се појави на суд, а потоа да мора само да ги слуша правните образложенија помеѓу судот и адвокатите. И тука важат горенаведените искажувања во однос на добрата атмосфера во текот на расправата. Странката која има чувство дека дошла до збор и дека се искажала во однос на нејзиното видување на нештата, повеќе ќе биде спремна во рамките на порамнувањето да направи одредени делумни отстапки, отколку странката која се чувствува дека не е сослушана или пак дури и претходно осудена.

в) Добро временско планирање

Друг добар клуч за успешна расправа при судското порамнување е прогностичкото временско планирање на расправата. За расправата треба да се одреди таков термин, што судија ќе има доволно време на странките сеопфатно да им ја образложи фактичката и правната состојба и да може на странките да им даде доволно време за можните порамнувачки преговори. Колку е покус терминот, толку повеќе и судијата ќе биде под притисок и во поглед на судските расправи кои потоа следат, толку помалку тој ќе има време за странките и нивните проблеми и толку понестрплив ќе биде при водењето на евентуалните расправи за судско порамнување.

При одредувањето термини за повеќе преговори во еден ден треба да се избегнува и долгото чекање за учесниците во постапката. Странките и бранителите кои со часови чекаат да бидат повикани за почеток на нивната расправа, во расправата влегуваат со одредено нерасположение и затоа тие по правило се помалку спремни

за судско порамнување, отколку оние чија расправа почнала точно навреме. Ако поради непредвидени околности сепак не може да се избегне доцнење на терминот за расправата, тогаш тоа треба да им се соопшти на странките и бранителите кои чекаат и тие треба благовремено да бидат информирани за причината на доцнењето и да се замолат да имаат разбирање за тоа. И овде важи правилото кое гласи: „Тонот ја прави музиката.“

7. Трошоци и такси при судското порамнување според германското право

Со склучување на судско порамнување за странките значително се менува првобитната состојба во однос на таксите. При проценка на позицијата на интересите на странките, би требало секогаш да се вклучат и последиците во однос на трошоците за да може да се направи фер предлог за судско порамнување и за да може да се избегнат непријатни изненадувања за странките по завршувањето на судското порамнување. Завршувањето на судското порамнување по правило води кон намалување на судските такси и кон зголемување на адвокатските такси, бидејќи по завршување на судското порамнување на адвокатите треба да им се исплати и една дополнителна такса, тоа т.н. такса за склучено судско порамнување. Оттаму може да се каже дека во поволните случаи, склучувањето на судското порамнување не се одразува на трошоците за странката, но најчесто сепак законски утврдената и предвидена такса за адвокатот е повисока отколку заштедата за судските трошоци. Во овие случаи судското порамнување за странките е поекономично ако се земат предвид и заштедените трошоци за изведување на доказите (пред сè скапите наоди на вештаците) и заштедените трошоци за повисоките судски инстанции. Ако во рамките на судското порамнување дојде до порамнување и на други спорни точки кои не биле предмет на самиот тој процес, тогаш тоа може да доведе и до значително повисоки трошоци за странките.